

Door lozingen beïnvloedbaar Natura 2000 habitat in stilstaand water

Luc Denys, Vincent Smeekens, An Leyssen, Jo Packet

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 28/5/2020

Aanleiding

Bij de mogelijke effecten van lozingen in waterlopen op Natura 2000 habitat wordt in eerste instantie veelal gedacht aan het habitatype 'submontane en laaglandrivieren met vegetaties behorend tot het *Ranunculion fluitantis* en het *Callitricho-Batrachion* (HT 3260)' dat in de natte bedding van de getroffen waterloop kan voorkomen en waterloopbegeleidende (semi-)terrestrische natuur, inz. voedselrijke slikoevers (HT 3270), ruigten (HT 6430, HT 6510), laagveen- (HT 7230), grasland- (HT 6410) en broekbostypes (HT 91E0, 91F0) die met vervuild water in contact kunnen komen. Niettemin ontvangen ook veel stilstaande wateren een aanzienlijk deel van de vuilvracht die door lozingen in de omgeving gebracht wordt. Indien dit het geval is, zorgen langere verblijftijd, sedimentatie, binding aan bodemdeeltjes en opname in organismen juist daar mogelijk voor een meer langdurige blootstelling aan schadelijke componenten en eutrofiërende stoffen en, bij aanhoudende of herhaalde lozing, voor hun accumulatie in sediment en biota. Om de mogelijke omvang van deze problematiek te schetsen, geeft deze nota een inschatting van de oppervlakte van aquatische N2000habitattypen in Vlaamse stilstaande wateren die geloosde stoffen kan ontvangen, hetzij door (semi-) permanente aanvoer van oppervlaktewater, dan wel door regelmatige of uitzonderlijke overtopping van waterlopen en van de aantallen habitatvoorkomens waarvoor dit kan gelden. Het eventueel doorsijpelen van polluenten naar stilstaande systemen via het grondwater is hierbij buiten beschouwing gelaten.

Bronnen

Als uitgangspunt voor het cijfermateriaal werden volgende bestanden gebruikt:

- Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart - Toestand 2018, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel: versie van 5 mei 2020 (De Saeger et al. 2018);
- Recent overstroomde gebieden (2019), Vlaamse Milieu Maatschappij, Brussel.

In dit laatste bestand zijn enkel die overstromingen geselecteerd die oorzakelijk aan de afvoer van waterlopen kunnen worden toegeschreven, of waarvoor geen oorzaak is opgegeven.

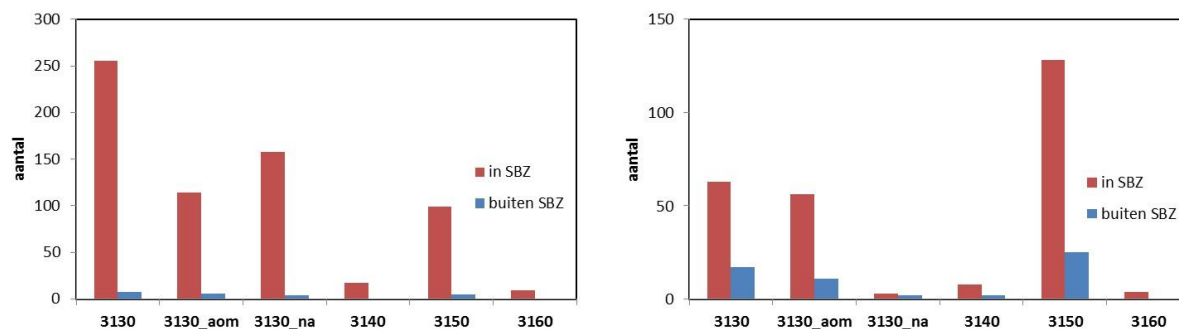
Oppervlakte en aandeel potentieel blootgesteld habitat in waterloopgevoed stilstaand water

Het correct inschatten van de oppervlakte van stilstaande wateren die rechtstreeks water ontvangen uit waterlopen en waarin een N2000-habitattype voorkomt vergt detailkennis van het drainagestelsel. Dit is in Vlaanderen zeer complex en nog onvolledig uit de beschikbare kaartlagen af te leiden. Daarom is hier een eerste inschatting gegeven door de voornaamste habitatpolygoon op basis van de eigen terreinkennis in rekening te brengen (zie Bijlage 1); deze lijst is niet limitatief. Het betreft zowel systemen die permanent water uit een waterloop ontvangen, als plassen waarin de verbinding afhankelijk is van het peilbeheer. Tabel 1 toont de oppervlakten per habitattype voor deze selectie. De werkelijke oppervlakte zal enigszins hoger zijn. Enkel habitattype 3110 loopt geen risico verontreinigd water rechtstreeks uit een echte 'waterloop' te ontvangen; eventuele invloed blijft hier beperkt tot kleinere drainagestelsels, zoals (baan)grachten. Voor habitattype 3130 betreft het een zeer aanzienlijke oppervlakte (minstens ca. 330 ha), hoofdzakelijk gelegen in Speciale Beschermingszones (SBZ). Ook voor habitattype 3150 is de potentieel beïnvloede oppervlakte belangrijk (minstens ca. 200 ha), zij het vrij gelijk verdeeld over SBZ en niet als dusdanig aangeduide gebieden.

habitattype		HT 3130	HT 3140	HT 3150	HT 3160
waterloopgevoed	in sbz	317,8 (33,8)	4,2 (0,9)	99,8 (20,6)	0,5 (0,3)
	buiten sbz	15,0 (1,6)	-	97,6 (20,1)	-
	subtotaal	332,8 (35,4)	4,2 (0,9)		
overstromingsgevoelig	in SBZ	14,3 (1,5)	2,6 (0,5)	146,8 (30,3)	2,3 (1,4)
	buiten SBZ	12,5 (1,3)	66,6 (13,8)	118,6 (24,5)	-
		26,8 (2,8)	69,3 (14,3)	265,4 (50,7)	0,3 (0,3)
	subtotaal	332,1 (35,3)	6,8 (1,4)	246,6 (50,9)	2,8 (1,7)
totaal	in sbz				
	buiten sbz	27,5 (2,9)	66,6 (13,8)	216,2 (44,6)	-
359,6 (38,2)	73,4 (15,2)	462,8 (95,4)	2,8 (1,7)		totaal

Tabel 1 Oppervlakte (ha) van aquatische habitattypen dat potentieel verontreinigd kan worden door lozing in waterlopen; tussen haakjes het procentueel aandeel ten opzichte van de volledige oppervlakte van het habitattype in Vlaanderen (zekere oppervlakte; Paelinckx et al. 2019).

Globaal genomen gaat het om minstens 666 plassen met een of meerdere habitattypen, bijna de helft daarvan met HT 3130 (Figuur 1). Voor alle typen geldt dat de overgrote meerderheid van deze plassen, of alle (HT 3140, HT 3160), tot een SBZ wordt gerekend.

Figuur 1 Links: aantal habitatvoorkomens per (sub)type in geselecteerde waterloopgevoede plassen binnen (rood) en buiten SBZ (blauw). Rechts: aantal habitatvoorkomens per (sub)type in geselecteerde overstromingsgevoelige plassen binnen (rood) en buiten SBZ (blauw). 3130_aom: 3130 subtype *Littorellion*; 3130_na: 3130 subtype *Nanocyperion*.

Oppervlakte en aandeel in overstroombaar gebied

Tabel 1 geeft, additief aan het waterloopgevoede aandeel, het overstromingsgevoelige aandeel van de oppervlakte dat enkel wordt beïnvloed bij overstroming van een waterloop. Hierbij komt vooral het type 3150 in beeld (ca. 150 ha in SBZ). Buiten SBZ kan ook 67 ha kranswierhabitat (HT 3140), een type dat in hoofdzaak buiten SBZ voorkomt, een mogelijke invloed ondervinden. Getalsmatig is HT 3150 hier het sterkst vertegenwoordigd, maar ook het aantal plassen met HT 3130 blijft respectabel (Figuur 1). Weerom zijn ze voor alle habitattypen vooral in SBZ te vinden.

Besluit

Uit voorgaande analyse blijkt dat de lozingsproblematiek in waterlopen ook, in meer of mindere mate, een potentiële invloed heeft op nagenoeg alle aquatische habitattypen van stilstaand oppervlaktewater. Bijzonder voor de habitattypen 3130 en 3150 gaat het daarbij om een zeer aanzienlijk aandeel van zowel de oppervlakte, als het aantal locaties. Met uitzondering van HT 3110, is het daarom raadzaam om met de mogelijkheid van beduidende effecten van lozingen in de passende beoordeling van in stilstaand water aanwezig habitat rekening te houden.

Referenties

De Saeger S., Guelinckx R., Oosterlynck P., De Bruyn A., Debusschere K., Dhaluin P., Erens R., Hendrickx P., Hendrix R., Hennebel D., Jacobs I., Kumpen M., Op De Beeck J., Ruymen J., Spanhove T., Tamsyn W., Van Oost F., Van Dam G., Van Hove M., Wils C., Paelinckx D. (2018) Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart : Uitgave 2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018.71.

Paelinckx D., De Saeger S., Oosterlynck P., Vanden Borre J., Westra T., Denys L., Leyssen A., Provoost S., Thomaes A., Vandevoorde B., Spanhove T. (2019) Regionale staat van instandhouding voor de habitattypen van de Habitatrictlijn: rapportageperiode 2013 - 2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019.13.

Bijlage 1: lijst van geselecteerde gebieden met waterloopgevoed aquatisch habitat

Gebied	SBZ-gebied	SBZ-code
Krabbels (Zandhoven)	-	-
Goorke - Rode Del	Vennen, heiden en moerassen rond Turnhout	BE2100024
De Zegge	Valleigebied van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden	BE2100026
Scheps (Balen), Goor-Asbroek, Langdonken	Bovenloop van de Grote Nete met Zammelsbroek, Langdonken en Goor	BE2100040
De Maten, Langwater	De Maten	BE2200028
Begijnenvijvers	Vallei- en brongebieden van de Zwarte Beek, Bolisserbeek en Dommel met heide en vengebieden	BE2200029
Bokrijk, Cellebroedervijvers, Het Wik, Mangelbeekvallei, Laambeekvallei, Vijvergebied Midden-Limburg, Slangebeekbron	Valleien van de Laambeek, Zonderikbeek, Slangebeek en Roosterbeek met vijvergebieden en heiden	BE2200031
De Luysen - Mariahof, Zig, Goort	Abeek met aangrenzende moerasgebieden	BE2200033
Sluisvijver, Aspermansvijver, Juffrouwenvijver, Slaaphuiscomplex	Mechelse heide en vallei van de Ziepbeek	BE2200035
Maasplas	Uiterwaarden langs de Limburgse Maas en Vijverbroek	BE2200037
De Kraenepoel	Bossen en heiden van zandig Vlaanderen: oostelijk deel	BE2300005
Donkmeer	Schelde- en Durmeëstuarium van de Nederlandse grens tot Gent	BE2300006
Vierkensbroek, Rotbroek, Vorsdonkbos-Turfputten	Demervallei	BE2400014
Leiemeersen	Bossen, heiden en valleigebieden van zandig Vlaanderen: westelijk deel	BE2500004
De Blankaart	Ijzervallei	BE2500831